Sut allwn ni gynllunio ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol?

Trosolwg

Mae dysgwyr yn ysgogi eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth flaenorol am fywyd yn y gorffennol ar y Comin. Maent yn cynnal chwiliad systematig ar y rhyngrwyd, gan ddefnyddio grid CwAMFf, i ategu eu gwybodaeth a dewis nodweddion hanesyddol perthnasol i'w cynnwys ar y map a ddarperir. Mae dysgwyr yn coladu eu gwybodaeth trwy dynnu llinell amser wrth raddfa, gan ddefnyddio ap ar-lein os yw'n briodol. Mae dysgwyr yn coladu eu gwybodaeth trwy dynnu llinell amser wrth raddfa, gan ddefnyddio ap ar-lein os yw'n briodol. Wrth feddwl am ffyrdd ar y Comin, mae dysgwyr yn chwilio am ffyrdd Rhufeinig ar-lein gan ychwanegu'r rhain at eu map ynghyd â ffyrdd mwy diweddar eraill. Wrth ymchwilio i ffyrdd, maen nhw'n meddwl yn feirniadol am sut cafodd y ffyrdd hyn eu hadeiladu a pham. Cyflwynir dysgwyr i Gomisiwn Cenedlaethau'r Dyfodol yng Nghymru a darganfyddant fwy am ei waith. Maent yn defnyddio eu canfyddiadau i ddatblygu Cynllun Beicio ar gyfer y Comin i sicrhau dyfodol mwy cynaliadwy ar gyfer trafnidiaeth ar ei draws a ffordd iachach o fyw i'r rheini sy'n beicio ar y Comin.

Cyfleoedd i ddatblygu...

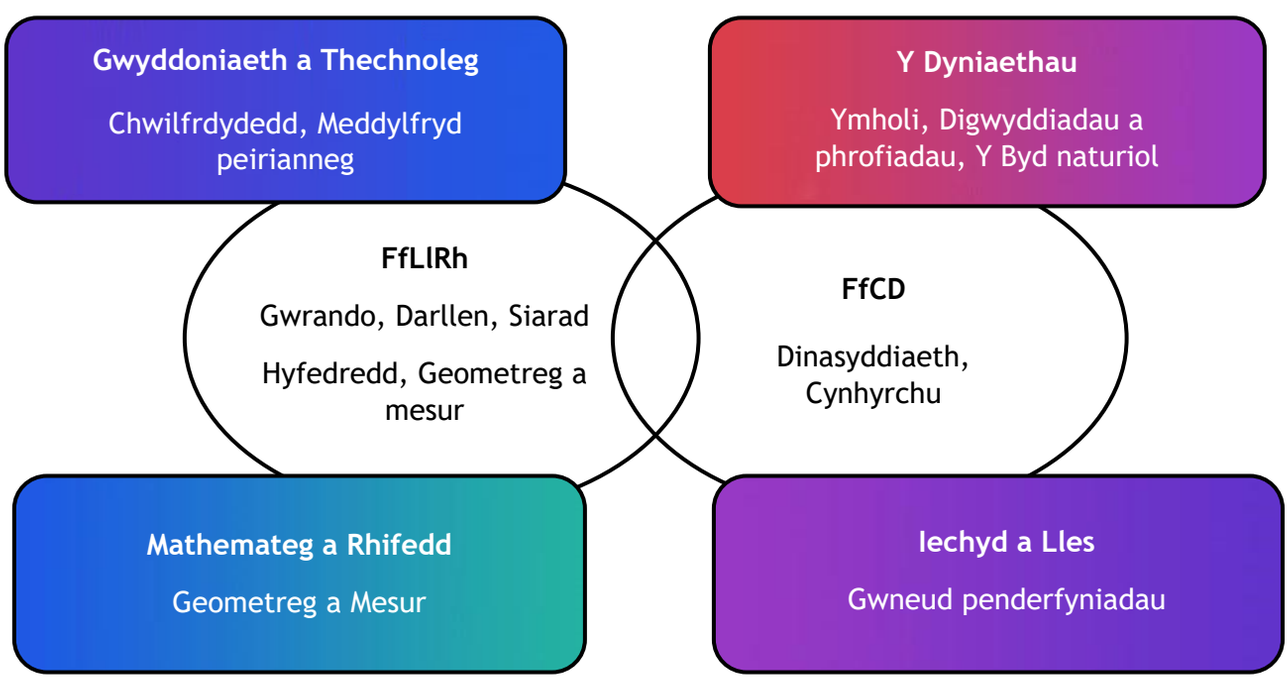

COMIN GELLIGAER & MERTHYR COMMON
Llywodraeth Cymru Welsh Government

Adnoddau sy'n ofynnol ar gyfer y gweithgaredd

- Mynediad i'r rhyngrwyd.

Adnoddau wedi eu cynnwys gyda'r gweithgaredd hwn

1. Grid CwAMFf
2. Map o'r Comin
3. Offer ar-lein am ddim i lunio llinellau amser:
   https://www.sutori.com/
   https://www.smartdraw.com/
   https://timeline.knightlab.com/
   https://www.timetoast.com/
4. Cwestiynau ffocws a awgrymir mewn setiau, sy'n ymwneud â phob tasg, y gellir eu rhoi i bob pâr/grŵp wrth iddynt ddechrau pob tasg. I'r gwrthwyneb, gall yr athro ddefnyddio'r cwestiynau hyn.

Sut i gynnal y gweithgaredd?

Tasg 1: Pa dystiolaeth sydd o fywyd yn y gorffennol ar Gomin Gelligaer a Merthyr?

Gofynnwch i'r dysgwyr feddwl am a thrafod pwy allai fod wedi byw ar y Comin ar ryw adeg yn y gorffennol a rhannu ac egluro eu syniadau.

Gwahoddwch y dysgwyr i gynnal chwiliad rhyngrwyd i chwilio am wybodaeth a thystiolaeth sy'n ymwneud â bywyd ar y Comin yn y gorffennol. Gallent ddatblygu cwestiynau i ymchwilio a chofnodi canfyddiadau ar grid CwAMFf (**Adnodd 1**). Dylai dysgwyr ddod o hyd i dystiolaeth o wahanol gyfnodau hanesyddol, er enghraifft:

- Yr Oes Efydd Gynnar (2000 – 1450 CC) – e.e. Credir bod Carn Y Bugail yn dyddio o tua 1700 CC
- Rhufeinig – e.e. Caerau yng Nghaer Fawr a Gaer Fach 74 – 78 OC a 103 – 111 OC
- Canoloesol – Eglwys Sant Catwg, Gelligaer, 13^{eg} Ganrif

Anogwch y dysgwyr i ddod o hyd i wefannau y maen nhw wedi darganfod amdanyn nhw ar fap o'r ardal (**Adnodd 2**).

Tasg 1: Parhad…

Cwestiynau a awgrymir – cyn chwilio ar-lein

- Pwy sy'n byw ar y Comin neu'n agos ato nawr? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pwy allai fod wedi byw yno yn y gorffennol? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Sut y byddwch chi'n chwilio ar-lein am wybodaeth am hanes y Comin?
- Pa eiriau y byddwch chi'n eu defnyddio yn eich chwiliad? Pam?
- Beth ydych chi'n meddwl y byddwch chi'n dod o hyd iddo? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Cwestiynau a awgrymir – ar ôl chwilio ar-lein

- Pa wybodaeth ydych chi wedi'i darganfod am fywyd yn y gorffennol ar y Comin?
- Ble ddaethoch chi o hyd iddi?
- Sut ydych chi'n gwybod bod y wybodaeth hon yn ddibynadwy?
- Beth wnaethoch chi ei ddarganfod am yr Oes Efydd/y cyfnod Rhufeinig/Canoloesol?
- Beth wnaeth eich synnu chi? Pam?
- Ble mae'r safleoedd hyn ar y map? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pa mor bell i ffwrdd o'r fan hyn yw'r safleoedd hyn? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Tasg 2: Sut allwn ni ddangos ein canfyddiadau hanesyddol?

Efallai y bydd dysgwyr yn cael eu hannog i ddatblygu llinell amser wrth raddfa (**Adnodd 3**) i arddangos eu canfyddiadau hanesyddol ac ychwanegu gwybodaeth am gloddiadau o'r safleoedd hyn o'r 19eg a'r 20fed ganrif, er enghraifft. Efallai y byddan nhw hefyd yn ystyried tystiolaeth arall, er enghraifft, dyddiadau ar adeiladau lleol, pan godwyd yr ysgol, ac ati, ac ychwanegu'r rhain at eu llinell amser.

Cwestiynau a awgrymir

- Beth yw llinell amser? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sut allech chi dynnu llun llinell amser? Beth fyddech chi'n ei wneud gyntaf? Pam?
- Sut allech chi dynnu llun llinell amser ar y cyfrifiadur? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Beth yw'r dyddiadau y mae'n rhaid i chi eu cynnwys ar eich llinell amser?
- Pa ddyddiad yw'r pellaf yn ôl mewn amser? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sawl blwyddyn yn ôl oedd hi? Sut wnaethoch chi weithio allan hynny?
- Pa raddfa fyddwch chi'n ei defnyddio ar eich llinell amser? Pam?

COMIN GELLIGAER & MERTHYR COMMON
Llywodraeth Cymru Welsh Government

Tasg 3: Ble mae'r ffyrdd ar Gomin Gelligaer a Merthyr?

Gwahoddwch y dysgwyr i ddarganfod mwy am ffyrdd Rhufeinig ar y Comin a'r ardal gyfagos. Efallai eu bod wedi darganfod gwybodaeth am y ffyrdd hyn yn ystod Tasg 1. Gwahoddwch nhw i ddefnyddio'r wybodaeth hon a'r mapiau ar-lein neu'r map a ddarperir (**Adnodd 2**) i amlinellu'r ffyrdd Rhufeinig yn yr ardal. Efallai y bydd dysgwyr yn ystyried ffyrdd Rhufeinig eraill yng Nghymru a Lloegr a sut maen nhw i gyd yn cysylltu. Anogwch nhw i ddarganfod pam y cawsant eu hadeiladu a beth efallai oedd y dull cludo pethau bryd hynny.

Cwestiynau a awgrymir

- Ble mae'r ffyrdd Rhufeinig ar y Comin?
- Ble mae'r ffyrdd hyn yn dechrau ac yn gorffen? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pam ydych chi'n meddwl eu bod nhw'n dechrau ac yn gorffen yn y lleoedd hyn?
- Sut cafodd y ffyrdd eu hadeiladu? O ba ddefnyddiau y cawsant eu hadeiladu? Pam?
- Pa gludiant a ddefnyddiwyd ar y ffyrdd? Pam? Sut ydych chi'n gwybod?

Gwahoddwch y dysgwyr i ystyried y ffyrdd presennol ar y Comin ac o'i gwmpas ac ychwanegu'r rhain at eu map. Gofynnwch iddynt ystyried pam a phryd yr adeiladwyd y ffyrdd hyn, pa draffig a ddefnyddiodd hwy yn wreiddiol ac a yw hyn wedi newid dros amser. Yn olaf, anogwch y dysgwyr i feddwl am a thrafod yr hyn fydd yn digwydd efallai yn y dyfodol o ran y systemau ffyrdd ar y Comin. Efallai y byddan nhw'n ystyried a oes angen mwy o ffyrdd neu a oes angen moderneiddio'r ffyrdd presennol, er enghraifft.

Cwestiynau a awgrymir

- Ble mae'r ffyrdd presennol ar y Comin ac o'i gwmpas?
- Ble mae'r ffyrdd hyn yn dechrau ac yn gorffen? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pam ydych chi'n meddwl eu bod nhw'n dechrau ac yn gorffen yn y lleoedd hyn?
- Pryd a sut yr adeiladwyd y ffyrdd? O ba ddefnyddiau y cawsant eu hadeiladu? Pam?
- Pa gludiant a ddefnyddiwyd ar y ffyrdd yn y gorffennol? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sut mae'r defnydd o'r ffyrdd wedi newid ers iddynt gael eu hadeiladu? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- A fyddech chi'n moderneiddio'r ffyrdd? Pam? Sut?
- A fyddech chi'n adeiladu mwy o ffyrdd? Pam?
- Beth fyddech chi'n ei wneud am y system drafnidiaeth yn y Comin a'r cyffiniau yn y dyfodol? Pam?

Tasg 4: Pwy yw cenedlaethau'r dyfodol?

Rhowch y wybodaeth ganlynol i'r dysgwyr.

> Gyda chylch gwaith wedi'i nodi yn y gyfraith i fod yn "warcheidwad buddiannau cenedlaethau'r dyfodol yng Nghymru", Sophie Howe yw unig Gomisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol y byd.
>
> Wedi'i disgrifio gan The Guardian fel "prif weinidog y Byd heb ei eni", ei rôl yw darparu cyngor i'r Llywodraeth a chyrff cyhoeddus eraill yng Nghymru ar ddarparu llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol ar gyfer cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol ac asesu ac adrodd ar sut maent yn cyflawni.

Gwahoddwch grwpiau bach o ddysgwyr i gyrchu gwefan Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru: https://www.futuregenerations.wales/ ac edrych drwyddi.

Gofynnwch iddyn nhw wneud nodiadau am yr hyn maen nhw'n ei ddarganfod a pharatoi cyflwyniad 30 eiliad i rannu eu syniadau gyda'r dosbarth.

Mae dysgwyr yn debygol o ddod o hyd i wybodaeth am Sophie Howe, Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ac efallai y byddent yn cael eu hannog i ddarllen ei negeseuon Trydar diweddaraf, er enghraifft.

Cwestiynau a awgrymir

- Beth yw ystyr yr ymadrodd 'cenedlaethau'r dyfodol'? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pam ydych chi'n meddwl bod gan Gymru rywun sy'n gyfrifol am gynllunio ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol?
- Beth wnaethoch chi ei ddarganfod o'r wefan?
- Pa waith mae'r Comisiynydd yn ymwneud ag ef? Pam?
- Pa mor bwysig yw cynllunio ar gyfer y dyfodol? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Sut y byddwch chi'n sicrhau bod eich cyflwyniad yn ddim ond 30 eiliad o hyd?

COMIN GELLIGAER & MERTHYR COMMON
Llywodraeth Cymru Welsh Government

Tasg 5: Sut y gallem gynllunio ar gyfer newidiadau trafnidiaeth i helpu cenedlaethau'r dyfodol?

Eglurwch i'r dysgwyr fod ffyrdd a'r system drafnidiaeth yn y Comin a'r cyffiniau wedi bod yn thema trwy gydol y gweithgaredd hwn ac wedi chwarae rhan yn y mwyafrif o dasgau. Pan fydd ffyrdd yn cael eu hadeiladu, mae hyn fel arfer am reswm penodol ac i ddarparu ar gyfer y dulliau cludo a'r cysylltiadau sy'n ofynnol ar y pryd. Fodd bynnag, dros amser mae'r pethau hyn fel arfer yn newid ac mae angen adolygu a diweddaru'r rhan fwyaf o systemau trafnidiaeth.

Gwahoddwch y dysgwyr i greu a datblygu ‘cynllun beicio’ a fydd yn bwydo i mewn i agenda ‘Cenedlaethau’r dyfodol’ ar gyfer dyfodol mwy gwyrdd a mwy cynaliadwy. Er enghraifft, gallent edrych ar fapiau o'r Comin a datblygu llwybrau beicio, sy'n ategu llwybr y Barcud Coch. Gallai dysgwyr gynnwys reidiau beic hawdd a mwy heriol a defnyddio mapiau i weithio allan pellteroedd, graddiannau ac ati. Anogwch y dysgwyr i gynnwys syniadau am leihau defnydd ceir a cherbydau eraill o blaid beicio a mwy o gerdded a sut y gellir cyflawni hyn.

Gallai dysgwyr gyflwyno eu canfyddiadau mewn gwasanaeth dosbarth, er enghraifft, a gwahodd rhanddeiliaid lleol a chynrychiolydd Cenedlaethau'r Dyfodol i fod yn rhan o'r gynulleidfa. Gallent ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol i ymgyrchu dros eu cynllun beicio a chysylltu â'r awdurdodau a'r sefydliadau perthnasol.

Cwestiynau a awgrymir

- Pam y byddai'n beth da lleihau'r defnydd o gerbydau ar y Comin? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Beth fyddai manteision cynyddu'r amser mae pobl yn ei dreulio yn beicio a cherdded?
- Sut mae mwy o feicio yn ffitio i mewn i agenda ‘Cenedlaethau’r Dyfodol’?
- Sut allech chi annog mwy o feicio ar y Comin?
- Beth fyddwch yn ei gynnwys yn eich ‘Cynllun Beicio’? Pam?
- Ble fyddai'r lle gorau ar gyfer taith feicio hawdd/heriol ar y Comin? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pa fusnesau lleol allech chi eu gwahodd i'ch cyflwyniad? Pam y gallai fod ganddyn nhw ddiddordeb mewn mynychu?
- Sut fyddech chi'n perswadio rhywun o Genedlaethau’r Dyfodol Cymru i fynychu? Pam fyddai hyn yn eu perswadio?
- Beth yw'r pwyntiau allweddol i'w cynnwys mewn cyflwyniad? Pam?
- Sut allwch chi ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol i hyrwyddo'ch cynllun beicio? Pam ei wneud fel hyn?

COMIN GELLIGAER & MERTHYR COMMON
Llywodraeth Cymru Welsh Government

Adnodd 1: Grid CwAMFf

Cwestiwn	**A**teb	**M**anylion	**Ff**ynhonnell

Adnodd 2: Map o'r Comin

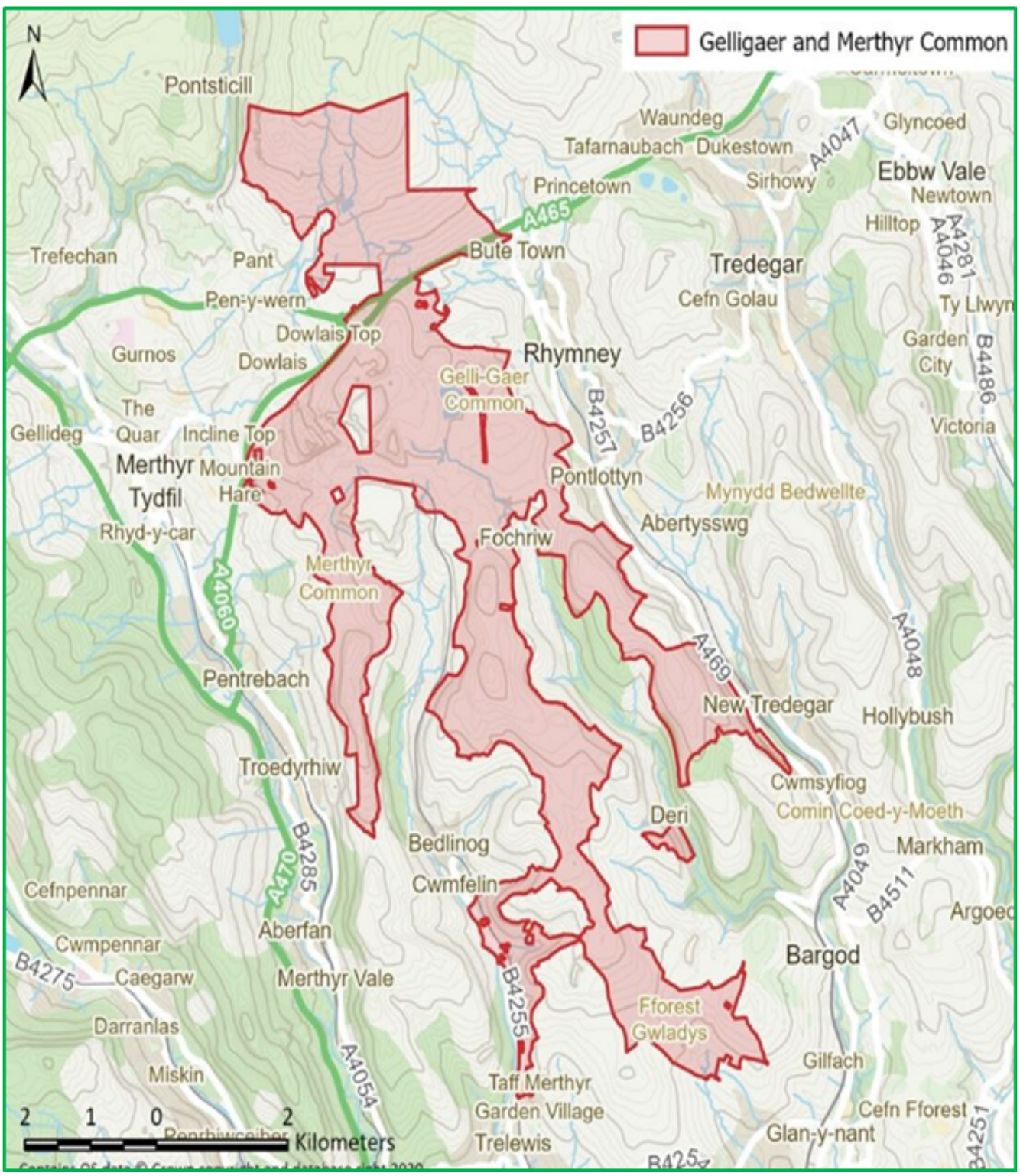

COMIN GELLIGAER & MERTHYR COMMON
Llywodraeth Cymru Welsh Government

Adnodd 4: Cwestiynau ffocws a awgrymir

Tasg 1: Pa dystiolaeth sydd o fywyd yn y gorffennol ar Gomin Gelligaer a Merthyr?

- ∇ Pwy sy'n byw ar y Comin neu'n agos ato nawr? Sut ydych chi'n gwybod?
- ∇ Pwy allai fod wedi byw yno yn y gorffennol? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- ∇ Sut y byddwch chi'n chwilio ar-lein am wybodaeth am hanes y Comin?
- ∇ Pa eiriau y byddwch chi'n eu defnyddio yn eich chwiliad? Pam?
- ∇ Beth ydych chi'n meddwl y byddwch chi'n dod o hyd iddo? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

- ∇ Pa wybodaeth ydych chi wedi'i darganfod am fywyd yn y gorffennol ar y Comin?
- ∇ Ble ddaethoch chi o hyd iddi?
- ∇ Sut ydych chi'n gwybod bod y wybodaeth hon yn ddibynadwy?
- ∇ Beth wnaethoch chi ei ddarganfod am yr Oes Efydd/y cyfnod Rhufeinig/ Canoloesol?
- ∇ Beth wnaeth eich synnu chi? Pam?
- ∇ Ble mae'r safleoedd hyn ar y map? Sut ydych chi'n gwybod?
- ∇ Pa mor bell i ffwrdd o'r fan hyn yw'r safleoedd hyn? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Tasg 2: Sut allwn ni ddangos ein canfyddiadau hanesyddol?

- Beth yw llinell amser? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sut allech chi dynnu llun llinell amser? Beth fyddech chi'n ei wneud gyntaf? Pam?
- Sut allech chi dynnu llun llinell amser ar y cyfrifiadur? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Beth yw'r dyddiadau y mae'n rhaid i chi eu cynnwys ar eich llinell amser?
- Pa ddyddiad yw'r pellaf yn ôl mewn amser? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sawl blwyddyn yn ôl oedd hi? Sut wnaethoch chi weithio allan hynny?
- Pa raddfa fyddwch chi'n ei defnyddio ar eich llinell amser? Pam?

Tasg 3: Ble mae'r ffyrdd ar Gomin Gelligaer a Merthyr?

- Ble mae'r ffyrdd Rhufeinig ar y Comin?
- Ble mae'r ffyrdd hyn yn dechrau ac yn gorffen? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pam ydych chi'n meddwl eu bod nhw'n dechrau ac yn gorffen yn y lleoedd hyn?
- Sut cafodd y ffyrdd eu hadeiladu? O ba ddefnyddiau y cawsant eu hadeiladu? Pam?
- Pa gludiant a ddefnyddiwyd ar y ffyrdd? Pam? Sut ydych chi'n gwybod?

- Ble mae'r ffyrdd presennol ar y Comin ac o'i gwmpas?
- Ble mae'r ffyrdd hyn yn dechrau ac yn gorffen? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pam ydych chi'n meddwl eu bod nhw'n dechrau ac yn gorffen yn y lleoedd hyn?
- Pryd a sut yr adeiladwyd y ffyrdd? O ba ddefnyddiau y cawsant eu hadeiladu? Pam?
- Pa gludiant a ddefnyddiwyd ar y ffyrdd yn y gorffennol? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sut mae'r defnydd o'r ffyrdd wedi newid ers iddynt gael eu hadeiladu? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- A fyddech chi'n moderneiddio'r ffyrdd? Pam? Sut?
- A fyddech chi'n adeiladu mwy o ffyrdd? Pam?
- Beth fyddech chi'n ei wneud am y system drafnidiaeth yn y Comin a'r cyffiniau yn y dyfodol? Pam?

Tasg 4: Pwy yw cenedlaethau'r dyfodol?

- Beth yw ystyr yr ymadrodd 'cenedlaethau'r dyfodol'? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pam ydych chi'n meddwl bod gan Gymru rywun sy'n gyfrifol am gynllunio ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol?
- Beth wnaethoch chi ei ddarganfod o'r wefan?
- Pa waith mae'r Comisiynydd yn ymwneud ag ef? Pam?
- Pa mor bwysig yw cynllunio ar gyfer y dyfodol? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Sut y byddwch chi'n sicrhau bod eich cyflwyniad yn ddim ond 30 eiliad o hyd?

Tasg 5: Sut y gallem gynllunio ar gyfer newidiadau trafnidiaeth i helpu cenedlaethau'r dyfodol?

- Pam y byddai'n beth da lleihau'r defnydd o gerbydau ar y Comin? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Beth fyddai manteision cynyddu'r amser mae pobl yn ei dreulio yn beicio a cherdded?
- Sut mae mwy o feicio yn ffitio i mewn i agenda 'Cenedlaethau'r Dyfodol'?
- Sut allech chi annog mwy o feicio ar y Comin?
- Beth fyddwch yn ei gynnwys yn eich 'Cynllun Beicio'? Pam?
- Ble fyddai'r lle gorau ar gyfer taith feicio hawdd/heriol ar y Comin? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pa fusnesau lleol allech chi eu gwahodd i'ch cyflwyniad? Pam y gallai fod ganddyn nhw ddiddordeb mewn mynychu?
- Sut fyddech chi'n perswadio rhywun o Genedlaethau'r Dyfodol Cymru i fynychu? Pam fyddai hyn yn eu perswadio?
- Beth yw'r pwyntiau allweddol i'w cynnwys mewn cyflwyniad? Pam?
- Sut allwch chi ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol i hyrwyddo'ch cynllun beicio? Pam ei wneud fel hyn?

COMIN GELLIGAER & MERTHYR COMMON
Llywodraeth Cymru Welsh Government